

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

AYLIK DERGI

126

KUZEY DOĞU ANADOLU
SINIRLARININ TARİHİ
SAYISI

Sayı 126

Yıl XI,6 Nisan ~~1972~~ Mart 1973

XI — 1855 - KARS SAVAŞI

1855 - 1856 KARS KUŞATMASI

1844 yılı son baharında, müttefikler Sivastopol ve Kırım Savaşı'nın 1855 yazına kadar uzaması ihtimalini gözönüne alarak Albay Fenwick Williams ve askeri hey'etinin Türk kuvvetlerini yeniden teşkilâtlandırması gerektiğine karar verdiler. 1853 - 54 yıllarında Kafkasya'daki Türk ordusunun yenilgisi bu hey'etin görevlerini çok güçleştirmiştir. Türkler, bu savaşlarda 120,000 kişilik kuvvetlerinin 60,000 ini kış, salgın hastalıklar, ölü ve yaralı olarak kaybetmişlerdi. Buna karşı aldıkları takviyelerin sayısı 10,000 kişiyi aşmıyordu. Alb. Williams, 1855 yılında saldırıya geçebilecek bir ordu kurmanın imkânsızlığını düşünerek Rusların Orta Anadolu'ya saldırmalarını önlemek amacıyla Anadolu'nun kapısı olan Kars kalesini tahkim etmeyi uygun bulmuştur. Bu amaçla 1855 yılı Mayıs ayında Kars garnizonunda 15,000 kişilik nizami bir ordu (16 nizam taburu, 3 İstanbul piyade taburu, 8 redif taburu, bir süvari alayı, kale toplarından başka ayrıca 80 sahra topu) ve buna ek olarak da 9,000 milis bulunuyordu. Ayrıca Erzurum'da 5,000 kişilik bir kuvvet, Ardahan, Bardiz ve Oltu'da toplam olarak 5,000 kişilik bir yedek daha vardı. Erzurum ve öteki yedekler, esas kuvvetten uzun bir mesafeyle ayrılmış durumdaydı ve eldeki kuvvetlerin yetersiz olduğu belirliydi.

Rus kumandanı olan Kafkas Genel Valisi General Muravyef komutasındaki Rus kuvvetleri 1855 yılı Mayıs ayında şu durumda bulunuyorlardı: 29,000 piyade, 10,000 süvari ve 126 top. Ayrıca Rus generali, özellikle yerli Ermenilerden istifade ederek ve onların casuslukları sayesinde Türk ordusunun eksikliklerini öğrenmişti, Kars kalesinin savunma kapasitesini de biliyordu. General Muravyef, operasyon plânını, Türk kuvvetlerinin azlığı, dağılımındaki hatalara dayanarak hazırlamıştı.

24 Mayıs'da Rus ordusu Arpa çayı aşarak Poldervan ve Kurudere'de ordugâh kurdu. Gerekli takviyeleri de alan General Muravyef Haziranda Kars'ı tam bir abluka altına almak amacıyla karargâhını bu şehrin 5 mil güney-doğusunda, Erzurum ve Kağızman yollarına hakim olan Mağarcık köyüne taşıdı. 16 Haziranda Kars karşısında bir kısım kuvvet bırakarak Soğanlıdağ yönünde harekete geçti ve Türklerin hiç bir önemli direnciyle karşılaşmadan Berdiz, Yeniköy, Karaoran ve Zivin'de yığılı bulunan Türk yedek ikmal maddelerinin önemli bir kısmını tahrib etti.

Bundan sonra Veli Paşa'nın Eleşkirt vadisindeki kuvvetlerine yöneldi. Fakat Veli Paşa Eleşkirt vadisini daha önce boşaltarak Köprüköy yanında mevzilendi.

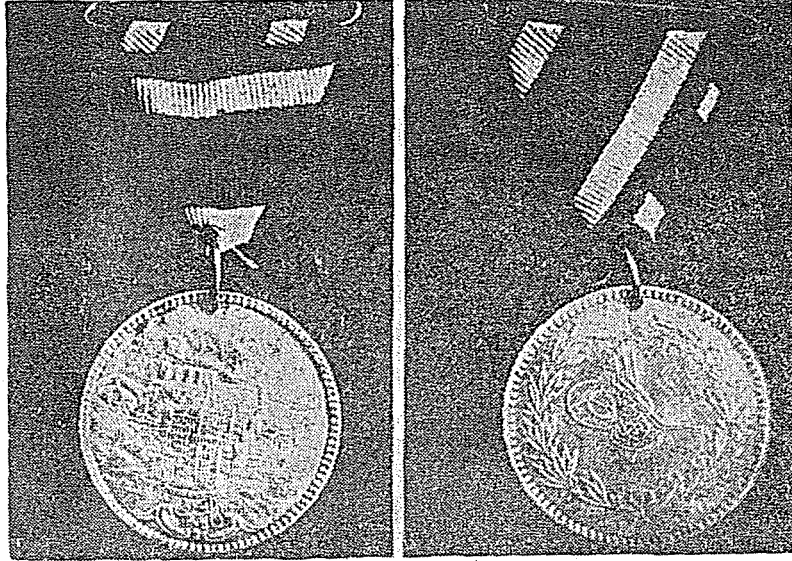
21 Haziran gecesi Rusların bir saldırısından çekinen Veli Paşa, tahkim edilmiş mevzilerinden Erzurum'daki Deve Boynu'na çekildi. Aynı gün Rus süvarileri Hasan-kaleyi işgal ettiler.

29 Eylül günü şafakla beraber Ruslar Kars'a Şorah mevzii üzerinden saldırdılar. Fakat Türk kuvvetleri durumdan haberdar oldukları için burada hazırlıklı ola-

rak bekliyorlardı. Tahmasp tabyasına kadar gelen düşman buradaki yiğitçe savunma ile kırılarak geri çekilmek zorunda bırakıldı. Burada İhtiyar Kerim Paşa'nın birlikleri başında yaptığı savunma, özellikle çok başarılı olmuştur. Saat 11,00 de Ruslar hücumu durdurdular. 29 Eylül akşamı Rus generali Muravyef'in elinde yalnız 13 tabur kalmış ve artık Türk ve Rus kuvvetleri eşit olmuştu.

Bununla beraber Ruslar muhasaraya devam ettiler. Ekim ayı süresince Rus kuvvetleri Kars önünde yeni yapılmış kamplarda teçhiz ve talim edildi. Kış gittikçe artıyor, yiyecek gittikçe tükeniyor, hastalar ve yaralılar çoğalıyordu. Sonunda 6 Kasım'da İngiliz Subaylarının delaletiyle teslim şartları görüşülmeye başlandı ve 48 saat sonra da Kars, 4,000 yaralı ve hastasıyla teslim olmak zorunda kaldı. Esirlerin sayısı 24,000 idi.

1853 - 1855 harbinde Rus kuvvetleri General Muravyef komutasında Haziran başında Kars üzerine yürüyüşe geçmişti. Ruslar ilk savaşı 14 Haziran günü yaptılar. 16 Haziranda Ruslar kaleye şiddetli bir hücum daha yaptılarsa da başarı sağlayamadılar. Ordunun yanında Kars'ı savunan Osman Ağa'nın 14 yaşından büyük gönüllüleri küflü tüfek ve paslı kılıçlarla savaşıyor, bu gönüllü yiğitlere yüzü peçeli kadınlar, genç ve ihtiyar analar katılıyordu.

(Şekil-23). Anadolu topraklarında ilk şehir madalyası (1855 KARS Zaferi Madalyası)

Düşman kaleyi sarmıştı, erzak gün geçtikçe tükeniyordu. Mevsim sonbahara giriyordu, yağmur ve çamur başlamış, harekât güçleşiyor, imdat gelmiyordu.

Bu sırada Ömer Paşa komutasında bir miktar kuvvet gelmişse de mevsimin kötülüğü yüzünden çekilmek zorunda kaldı. Kuvvetsizlik karşısında düşmana teslim olundu. Bu esnada ahali ve asker arasında kolera çıkmış, yiyecek tükenmişti; asker ot kökleriyle aç midelerini susturmak isterken zehirlenmekteydi. Kalenin durumunu içimizdeki Ermeniler gizlice düşmana haber veriyorlardı.

Kasım ayı başlarında beygirler de yenildi. Açlıktan ölmek artık günlük olay haline gelmişti. 21 Kasım'da açlığa, soğuk ve don da katıldı. Kaledede adam başına 80 gr. hesabi ile ancak altı günlük erzak kalmıştı. Müşkül durumda kalan donanmadan General Williams yaverini, teslim şartlarını kararlaştırması için Rus Karargâhına gönderdi. Yavere Rus Generali Muravyef şunları söylemiştir: ".....Bu kadar yiğit ve mert asker göremedim; açlık ve soğuk içinde bile çarpışıyor..."

Kararlaştırılan teslim şartları şunlardır:

- 1 — Kars ve kalesi teslim edilecek.
- 2 — Kars'taki kitaata şerefleriyle mütenasip muamele edilecek, subaylar kılıçlarını taşıyacaktır.
- 3 — Savunma kuvvetlerinin eşyasına dokunulmayacak.
- 4 — Redif ve gönüllüler evlerine dönebilecekler.
- 5 — Yabancı subaylar memleketlerine dönebilecekler.

Bu surette Kars, 29 Kasım 1855 de Ruslara teslim ediliyordu. Mart 1856 da yapılan Paris Anlaşması ile Kars, tekrar Türkiye'ye bırakılmıştır.

—oO—

KARA GÜNLERDE KARS

<p>1. Kalesi var laçın yurdu
Nereye gitti şanlı ordu
Padişah mı seni verdi
Urusa mı kaldın ey Kars
Sarardında soldun ey Kars</p>	<p>3. At oynadı meydanların
Her cumada merdanların
Dolar taşardı yanların
Unuttun mu o çağın Kars
Dağıldı mı Koçağın Kars</p>
<p>2. Bozulmuş burç duvarın hep
Kan yaş akar puvarın hep
Dünya duydu havarın hep
Gelmedi mi imdadın Kars
Ne Yangundur feryadın Kars</p>	<p>4. Zalim Moskof sana yar mı?
Hakk ahı yerde koyar mı?
Alosman derdin duyar mı?
Yaktı alemi ünün Kars
Yalvar hakka tut yönün Kars
Halk Şiiri (1882)</p>